

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Хабчука Андрія Олексійовича «Морально-психологічне забезпечення національних контингентів Збройних Сил України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки (1992 – 2006 рр.)», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 20.02.22 – військова історія.

Сходження України як самостійної і незалежної держави значно активізувало наукові дослідження присвячені різноплановим проблемам трансформаційних перетворень у державі й суспільстві, історії нашого народу та його впливів на розвиток людської цивілізації, перебіг подій на європейському континенті. Показово, що в добу незалежного поступу України вітчизняні дослідники, особливо гуманітарної сфери, відкривають нові напрями пошуків, започатковують розробку тієї тематики, яка в попередню історичну добу була малозначущою, або ж взагалі розглядалася під іншим кутом зору. Останнє стосується участі радянських військових формувань за тогочасним визначенням у боротьбі за мир та підтримці відповідних прогресивних рухів.

Актуальність теми, яку обрав дисертант Хабчук Андрій Олексійович, набуває неабиякого значення з врахуванням того факту, що вся історія людства це насамперед історія війн та подолання їх наслідків. Слушним є визначення того, що війна – це складне суспільно-політичне явище, що це продовження попередньої політики воєнними засобами. Особливістю воєнних зіткнень на рубежі ХХ – ХХІ ст. є й те, що вони розв'язуються в силу боротьби держав за вплив на енергетичні та фінансові потоки, а це, своєю чергою, призводить до воєнно-політичної нестабільності в низці регіонів світу. Тому ООН, як найавторитетніша міжнародна структура, з метою забезпечення стабільності та миру досить часто вимушена застосовувати миротворчі контингенти в таких регіонах. До цієї практики долучилася і Україна за доби своєї незалежності.

Тематика, яку аналізує дослідник – Хабчук А.О., до цього часу і в такому контексті вітчизняною історичною наукою ще не розглядалася. Більше того, актуальності дослідженню дисертанта додає і те становище, що за доби незалежного сходження наша держава і суспільство нині вперше зіткнулися із відкритою агресією та грубими порушеннями суверенітету і територіальної цілісності України. В контексті протистояння агресії з боку Російської Федерації, наша держава потребує комплексних досліджень широкого спектру воєнно-історичної тематики. І це стосується як історії боротьби за незалежність у різні епохи, так і проблем, з якими зіткнулися ми у останні роки після Революції гідності. Адже важко сподіватися на адекватну відповідь на виклики і загрози, що постали нині, без боєздатної армії і згуртованості суспільства, не турбуючись за належний бойовий і морально-психологічний дух армії та відповідних військових формувань. Тобто, нині надто важливою постає проблематика забезпечення воєнної майстерності та морально-психологічного стану національних підрозділів, які убезпечують країну на передових рубежах зіткнення з ворогом. І в цій площині імперативним є завдання глибокого наукового аналізу складових успішної діяльності контингентів, Збройних Сил України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки. Набутий досвід, кращі форми і методи роботи у цій царині стануть у слушній нагоді при проведенні АТО та подальшого розвитку Збройних Сил України.

Тож значущість та актуальність дисертаційного дослідження Хабчука Андрія Олексійовича доведена дослідником, вона не потребує розширення аргументів, її значення, образно кажучи, лежить на поверхні.

Автор протяжний час плідно займається дослідженням різних аспектів означеної проблематики і запропонована праця підсумовує його багаторічні зусилля. **Наукова новизна дисертації** зумовлена самою постановкою важливої дослідницької проблеми, яка є одним із сегментів найбільш важливих складових недавнього минулого і майбутнього успішного поступу

незалежної України. Наукова новизна обумовлена й актуалізацією значного масиву джерел та маловідомих матеріалів, які допомогли створити завершену реконструкцію історії вітчизняного миротворчого контингенту і складових його діяльності у період з 1992 по 2006 рр. Здійсненні напрацювання також можуть використовуватися у подальших дослідженнях, що стосуються більш широкої тематики формування системи морально-психологічної підготовки загалом Збройних Сил України, відповідних формувань у боротьбі з агресором та протистоянні сучасним гібридним війнам.

Уважно знайомившись з дисертаційним дослідженням, яке сьогодні винесено на публічний захист, мушу підкреслити наступне. Відповідно до актуальної теми дисертант чітко сформулював **об'єкт, предмет і мету роботи**. Остання полягає не лише в аналізі та узагальненні вітчизняного досвіду морально-психологічного забезпечення миротворчих операцій з підтримання миру і безпеки, але й у розробці практичних рекомендацій щодо використання даного досвіду за сучасних умов. На підставі головної мети дисертації, автор визначив **завдання**, які адекватно відображають зміст досліджуваної проблеми.

Дисертаційна робота має чітку і логічну структуру, вона включає всі обов'язкові складові та оформлена у відповідності до чинних вимог до такого роду праць. У дисертації слушно обрані історичні межі дослідження: нижня – зумовлена початком участі України у 1992 р. в миротворчих операціях у складі сил ООН у зонах конфліктів на території колишньої Югославії, а верхня межа сягає 2006 р. й обумовлена завершенням третього етапу участі Збройних Сил України в міжнародній миротворчій діяльності.

Дисертаційна робота, яка нині винесена на публічний захист, за моїм баченням, є інноваційним, комплексним дослідженням, побудованим за слушним планом, що включає всі обов'язкові складові: вступ; 3 розділи, поділені на 12 підрозділів (останній із розділів має 7 підрозділів); а також висновки; п'ять додатків та солідний список використаних джерел і літератури. Невдаючись до детального аналізу кожного із розділів дисертації, хочу

підкреслити наступне. Кожний із запропонованих розділів роботи по-своєму цікавий, він доречно й логічно вписується у загальну канву дослідження.

Зверну увагу на те, що дослідник запропонував як слушні назви розділів, так і підрозділів, які цілком виправдано і доволі рельєфно підкреслюють концептуальне бачення автором проблематики дослідження. Дотримуючись такого підходу дисертант успішно впорався з окресленими завданнями, здійснивши прискіпливий аналіз участі українських миротворців за протяжний історичний період у відповідних країнах перебування вітчизняних військових контингентів. Автором також з'ясовані спільні та особливі умови й чинники забезпечення високого морально-психологічного стану кожного із українських контингентів. Дисертант досліджує самі різноманітні військові, соціальні, морально-психологічні, географічні та інші фактори стосовно забезпечення бойового духу українських військових миротворчих формувань.

Як свідчить аналіз, у своєму дисертаційному дослідженні Хабчук А.О. спирається на науково-методологічне вивчення доволі широкого кола джерел та літератури, оригінальних відомчих матеріалів, а також і на солідну архівну базу відповідних відомств. Автором опрацьовано 13 фондів зберігання Галузевого державного архіву МО України. Важливо, що у відповідному розділі рецензованої дисертаційної праці детально проаналізовано стан наукової розробки проблеми, української і зарубіжної історіографії (С.32-35). Тут міститься докладний аналіз джерел, використаних під час її написання (С. 32-35). Огляд джерел здійснено у відповідності із загальноприйнятою джерелознавчою класифікацією, а також за мірою інформаційного потенціалу для розкриття досліджуваної теми. Дослідження органічно вписується в комплексну програму науково-дослідницьких робіт останніх років, які проводить Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, в якій дисертант приймав особисту участь.

Зверну особливу увагу на те, що в другому розділі дисертації автором з'ясовуються різноманітні чинники, які впливали на потреби унормування

організації і проведення заходів морально-психологічного забезпечення виконання завдань національними контингентами Збройних Сил України у складі міжнародних миротворчих сил. До них дослідник відносить: особливості ескалації відносин у регіоні, воєнно-політичну нестабільність, наближеність до бойових загострень, соціально-психологічні, географічні, кліматичні та інші умови. Натомість третій розділ цілком присвячений реконструкції процесам систематизації всієї діяльності щодо забезпечення належного морально-психологічного рівня вітчизняного контингенту у проведенні міжнародних операцій із підтримки миру та безпеки. І даний розділ найбільший за обсягом та колом проблем, що аналізує дослідник.

Дисертант слушно відзначав, що провідну роль для успішної діяльності українських контингентів відіграло психологічне забезпечення їх бойового духу і стійкості. А ця діяльність включала цілий комплекс заходів, спрямованих на підтримання та відновлення в миротворців готовності до виконання завдань в екстремальних умовах обстановки з ризиком для життя. І тут, за визначенням дослідника, були важливі всі складові: від усвідомлення місії, затвердженої мандатом ООН, проведення суспільно-політичного інформування миротворців щодо реального становища у Югославії, Лівані, Іраку аж до вирішення побутових проблем. У діяльності командирів та їх заступників по роботі з особовим складом особлива увага приділялася профілактиці психічних розладів під час виконання завдань, навчанню військовослужбовців самостійному подоланню стресових ситуацій за допомогою різноманітних прийомів.

У дисертації доводиться, що за всіх особливостей політичної ситуації у тому чи іншому регіоні, основним результатом діяльності командирів щодо захисту особового складу від негативного інформаційно-психологічного впливу було збереження його здатності до ефективних дій залежно від регіону виконання завдань. Виходячи із завдань нейтралізації інформаційно-психологічного впливу, організовувалися відповідні заходи інформаційно-

психологічної протидії. Водночас автор дисертації з'ясовує резерви цієї діяльності, можливості удосконалення різних форм роботи в українських національних контингентах.

У **висновках** дисертації підбито підсумки дослідження. Вони носять конструктивний характер і характеризують значимість проведеної роботи та її внесок у вітчизняну військову історію, у досліджувану проблематику. Наукова обґрунтованість висновків підтверджується посиланням на верифіковані джерела.

Список використаних джерел та літератури відповідає викладу дисертації. **Додатки** доповнюють основний зміст роботи, містять цікаві фактологічні та документальні матеріали. Зміст **автореферату** ідентичний з основними її положеннями. Основні результати дисертаційного дослідження достатньо репрезентативно представлені у публікаціях автора: у шести статтях у фахових виданнях (в тому числі одній зарубіжній публікації) та у восьми працях апробаційного характеру.

Практичне значення отриманих результатів наукової роботи. Наукові матеріали та висновки дисертації кореспондуються із новизною одержаних результатів, вони можуть і повинні використовуватися для підвищення ефективності морально-психологічної підготовки військових частин і підрозділів Збройних Сил України та інших структур сектора безпеки і оборони в АТО. Дані напрацювання стануть у слухній нагоді при здійсненні наукових досліджень із суміжної проблематики, при підготовці та викладанні низки навчальних дисциплін у вищих навчальних закладах, які стосуються історії нашої країни. Надто важливо, що дисертація А.О.Хабчука прислужиться і в справі подальшого вивчення загального тла міжнародної діяльності сучасної України перших десятиліть незалежності, у написанні наукових, науково-методичних праць відповідної тематики.

В той же час я погрішив би з істиною, як би не сказав, що робота не позбавлена деяких недоліків, огрішностей. **По-перше**, моє зауваження

стосується форми подачі висновків дисертації. Як на мене, деякі із них постають скоріше заключенням, ніж висновками, що вони обмежуються переліком тих чи тих чинників. Це стосується, скажімо, висновку щодо визначення особливостей умов миротворчих контингентів у відповідних регіонах – Югославії, Лівані й Іраку (С. 182-183) та переліку у одному із наступних висновків завдань, які виконували миротворці – від роз'єднання ворогуючих сторін до будівництва доріг, мостів (С.188). Впевнений, що від врахування цих зауважень дані висновки дисертації були б більш значущими та вагомішими.

По-друге. Хочу вказати на диспропорції у структурі дисертації. Так, перший розділ складається із 47 сторінок, другий із 36, а третій – із 85 сторінок. І, вказуючи у дисертації (С.8) на те, що автор, на відміну від попередників, поглиблено розглядає душпастирську опіку миротворців, фактично відводить у дослідженні з'ясовню всіх обставин та складовим нововведення лише три сторінки (С.167-169). І це при тому, що третій розділ самий більший за обсягом – майже у 2,5 рази за попередній другий розділ.

По-третє. Зауваження стосується резервів редакційного плану. Так, в окремих місцях мають місце відмінкові неузгодженості та наявні у окремих місцях повтори чи недосконалі підрядні речення на сім – десять рядків. Для прикладу вкажу сторінки 18, 112, 113, 163 та д.ін. Звичайно, що реалізація редакційних резервів значно б поліпшила сприйняття тих чи інших авторських тверджень, положень.

Загалом же висловлені зауваження не заторкують суті основних принципових положень дисертаційного дослідження і не знижують загальної високої оцінки доробку дисертанта. Висновки і положення, які винесено на захист, належним чином обґрунтовані та доведені.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Андрія Олексійовича ХАБЧУКА є завершеним, самостійним дослідженням, в якому отримані нові

науково обґрунтовані результати, які в сукупності вирішують конкретну наукову задачу. Дисертаційна робота виконана на належному науково-дослідницькому рівні, має важливе наукове та практичне значення і відповідає спеціальності 20.02.22 – військова історія, характеризується новизною постановки і висвітлення наукової проблеми, свідчить про високий фаховий рівень дисертанта; відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України, які пред'являються до такого роду праць, а також відповідним пунктам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою № 567 Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. Відповідно, А.О. ХАБЧУК заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальність 20.02.22 – військова історія.

Офіційний опонент

Заслужений діяч науки і техніки України,
доктор історичних наук, професор,
директор ДУ «Інститут всесвітньої
історії НАН України»

А.І. Кудряченко